Turkish Studies

Volume 14 Issue 3, 2019, p. 1661-1684

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22631

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 10.02.2019

✓ Accepted/Kabul: 10.06.2019

✍ Report Dates/Rapor Tarihleri: Referee 1 (25.02.2019)- Referee 2 (13.03.2019)- Referee 3 (22.03.2019)- Referee 4 (11.04.2019)

This article was checked by iThenticate.

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN MÜLTECİ ÖĞRENCİLERE YÖNELİK DÜŞÜNCELERİNİN VE TUTUMLARININ BELİRLENMESİ*

Tevfik PALAZ** - Osman ÇEPNİ*** - Bahadır KILCAN****

ÖZ

Son yıllarda Suriye’de meydana gelen iç çatışma ve bunun sonucunda ortaya çıkan savaş ortamından dolayı, Türkiye’ye yönelik yoğun bir göç hareketi ortaya çıkmıştır. Suriye’den Türkiye’ye gelen mültecilerin büyük bir bölümünü 18 yaş altındaki bireyler oluşturmaktadır. Bu Suriyeli sığınmacıların bir bölümü Geçici Eğitim Merkezleri’nde (GEM) eğitim görmekle, bir bölümü ise yapılan yasal düzenlemeler sayesinde devlet okullarına devam etmektedirler. Bu çerçevede Suriyeli mülteci çocukların Türk eğitim sistemine uyum ve kaliteli bir eğitime erişim sağlamaları önem arz etmektedir. Bu araştırmanın amacı, ortaokul öğrencilerinin mülteci öğrencilere yönelik düşüncelerinin ve tutumlarının belirlenmesidir. Araştırmaya, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı okullarda öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri katılmıştır. Araştırmada, verilerin toplanmasında nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntem benimsenmiş, yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Araştırmanın nicel boyutunda Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017) tarafından geliştirilmiş “Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeği” nitel boyutta ise araştırmacılar tarafından geliştirilen “yarı yapılandırılmış görüşme formu” kullanılmıştır. Araştırmanın amacı çerçevesinde öğrencilerin tutum ölçeğine verecekleri cevaplara ait toplanan verilerin gerekli istatistiksel çözümleri için nicel analizde SPSS (Statistical Packet for Social Sciences) programından, nitel

* Bu araştırma, 28 Nisan - 01 Mayıs 2018 tarihinde düzenlenen III. INES Education and Social Science Congress’de sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, E-posta: tevfikpalaz@gmail.com

*** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, E-posta: ocepni@karabuk.edu.tr

**** Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, E-posta: bahadir@gazi.edu.tr

analizde ise içerik analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarından bazıları şunlardır: (1) katılımcıların mülteci deyince akıllarına gelen ilk şeyin savaştan kaçan insanlar olduğu ve daha sonra mülteci kavramını Suriyeli ve yardıma muhtaç insanlar olarak belirttikleri, (2) öğrencilerin büyük bir bölümü mültecilerin Türkiye'ye gelmesini olumlu karşılamakla birlikte bunun yanında bazı katılımcılar mültecilerin Türkiye'de bulunmasından hoşnut olmadıklarını dile getirmektedirler. Araştırma sonuçları ilgili alan yazınla ilişkili bir şekilde tartışılmış ve bazı öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, mülteci öğrenci, ortaokul, Suriye

SECONDARY SCHOOL STUDENTS' OPINIONS AND ATTITUDES ON REFUGEE STUDENTS

ABSTRACT

Recent years have witnessed an internal disturbance and an environment of war in Syria and this resulted in a dense immigration from Syria to Turkey. An important part of the immigrants were under-18 people. Most of the Syrian refugees are being educated in Temporary Education Centers (TES) and a number of them study in the state schools with necessary formal regulations. This adds to the importance of the notion that Syrian refugee students should adapt to Turkish national education system and achieve a quality education. The purpose of this study is to determine the opinions and attitudes of secondary school students on refugee students. The participants of the study were 5, 6, 7, and 8. grade students studying in secondary schools affiliated to Ministry of National Education in Ankara, Mamak in 2017-2018 education year. This study conducted convergent parallel design under mixed method research in which qualitative and quantitative research method are used together. In the quantitative part of the study, we used Attitude towards Refugee Students Scale developed by Kılcan, Çepni and Kılınç (2017) and in the qualitative part, a semi-structured interview form developed by the researchers. The quantitative data were analyzed via SPSS (Statistical Packet for Social Sciences) and the qualitative data were analyzed through content analysis. Some of the results of the study were as follows: (1) the first thing the word "refugee" reminds them of the people who are escaping from the war and that they stated the concept of refugee as those who are Syrian and in need of help, (2) majority of the students had positive perceptions of the notion that Syrian refugees came to Turkey, however, some of the participants stated they were not happy with this. The results of the study were discussed in line with the related literature and some suggestions were presented.

STRUCTURED ABSTRACT

Introduction

Wars, famines, catastrophes, and security alarms are always among the reasons for people to immigrate to safer places (Bülbül & Köse,

2010; Yılmaz, 2014). In recent years, violence and regional, military, and political problems and conflicts have caused for a high number of people to immigrate from Iraq, Syria, Iran which have geographic borders to Turkey (Erdem, 2017). Especially the civil war that has begun in Syria in 2011 turned into a violent conflict and therefore millions of Syrian People had to leave their mother country for security problems and to immigrate other countries, mostly the neighboring ones (Çetin & Uzman, 2012; Dağ, 2015). Turkish Republic Government open its doors to Syrian People mostly because of the close relationships and friendship stemming from historical and geographical partnership and has tried to do its best to provide them with humanitarian and moral help. In this regard, Turkey conducted an open-door policy and therefore gave a temporary protection status to those who enter into border gates of Turkey (Kap, 2014). In the early years of immigration from Syrian to Turkey, Turkey built Temporary Education Centers (TES) in the belief that Syrian refugees would go back to their country (Çoşkun & Emin, 2016; Emin, 2016; İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; MEB, 2014; UNICEF, 2015).

Purpose

Recent years have witnessed a line of studies on investigating the problems that refugees have faced and the attitudes of resident people towards refugees (Ardıç-Çobaner, 2015; Çoşkun & Emin, 2016; Emin, 2016; Kağnıcı, 2017; Kara, Yiğit ve Ağırman, 2016; Kılcan, Çepni & Kılınç, 2017; Kolukırık, 2009; Leghtas & Sullivan, 2017; Mercan-Uzun & Bütün, 2016; Şeker & Aslan, 2015; Topkaya & Akdağ, 2016; Yılmaz, 2015). Although the problems about Syrian refugee people are not felt tensely, it is estimated that there will be a bunch of problems arising from these two different cultures' and nations' sharing the same environment. From this point of view, this study tries to shed light on the attitudes and opinions of secondary school students towards Syrian refugee students.

Method

Aiming to determine the attitudes and opinions of secondary school students towards Syrian refugee students, this study conducted mixed research method and convergent parallel design. The participants of the qualitative part of the study included 8. grade students who were studying in secondary school in Mamak, Ankara in 2017-2018 education year. The participants of the current study were selected through both maximum variation and convenient sampling techniques under purposeful sampling techniques. We detected their schools in Mamak, Ankara, each situated in different socio-economic level as low, mid and high. Finally, we selected 10 students from each school and a total of 30 students included in the qualitative part of the study. The quantitative part of the study included secondary school students of 5, 6, 7, and 8. grade who were studying in three school Mamak, Ankara in 2017-2018 education year.

A semi-structured interview form was developed by the researchers depending on the related literature and expert opinions to gather the qualitative data of the study. In this regard, we wrote complementary questions for some of the basic questions by consulting expert opinions. After making some amendments on the interview form though a pilot study, the form took its final shape. In the quantitative part, we used Attitudes towards Refugee Students Scale developed by Kılcan, Çepni and

Kılınç (2017). The scale was comprised of 24 items and yielded a single-factor structure. Cronbach's Alpha coefficient for the single-factor structure was .92.

In the qualitative part, the interviews were tape-recorded and written down. Then we conducted content analysis to analyze the qualitative data. We also used SPSS program for analyzing the quantitative data of the study, namely descriptive statistics as frequency, percentage and arithmetic mean and t-test, one-way ANOVA and Welch test for examining the differences between independent samples.

Results and Recommendations

This study aiming to determine the attitudes and opinions of secondary school students towards Syrian refugee students revealed that the first thing the word "refugee" reminds them of the people who are escaping from the war and that they stated the concept of refugee as those who are Syrian and in need of help. Majority of the students had positive perceptions of the notion that Syrian refugees came to Turkey, however, some of the participants stated they were not happy with this. Another result of the study was that the participants who were not happy with the refugees complained about the bestowed privileges on them and their misbehaviors that damage the social order. On the other hand, some of the participants complained about the bestowed privileges on them in the educational context. Depending on the results of the study, it is suggested that values education activities be conducted in order to prevent prejudice and intolerance towards refugees.

Keywords: Refugee, refugee student, secondary school, Syria

GİRİŞ

Savaş, açlık, felaketler ve güvenlik tehditleri sebebiyle eski çağlardan beri insanlar yaşadıkları yerlerden daha güvenli ve yaşamaya elverişli başka yerlere göç etmek durumunda kalmışlardır (Bülbül ve Köse, 2010; Yılmaz, 2014). Bu bağlamda son dönemde binlerce insan, vatanlarında yaşadıkları çatışma ortamından kaçarak yabancı başka bir ülkede daha güvenli bir çevreye ve daha iyi bir geleceği elde etmek umuduyla göç etmektedirler. Günümüzde artık savaşlar, yalnızca ülkeler arasında değil içerde toplumsal kargaşadan iç savaşa kadar çeşitli şekillerde problemler ve hak kayıpları ortaya çıkarmaktadır. Tüm dünyada artan silahlı çatışmalarda süre, yoğunluk ve nedenleri açısından farklılıklar olsa da bu çatışmaların bazı ortak noktaları da bulunmaktadır. Öncelikle geçmiş dönemlerden farklı olarak büyük bir oranda savaş ve çatışmalar artık ülkeler arası değil, ülke sınırları içinde yerel ölçekte gerçekleşmektedir. İkinci olarak bu dönemde etnik ve siyasi bölünmeler artarken, ekonomik eşitsizlikler, istikrarsızlık ve kısıtlı kaynaklara erişim için verilen mücadeleler çatışmaları daha da derinleştirmekte ve bir şiddet sarmalı ortaya çıkarmaktadır. Geleneksel savaş şartlarının dışında gelişen, insanlık dışı şiddet içeren bu çatışmalar savaş alanları yerine sivililerin yaşadığı yerlerde gerçekleşmekte böylece sivililerin yaşamını tehdit etmekte ve sivil kayıplarını artırmaktadır. Bu kayıpların %45'ten fazlasını oluşturan çocuklar, ölüm tehdidi dışında, yaralanma, çeşitli travmalar, cinsel şiddet, istismar, sömürü, zorunlu göç ve silah altına alınma gibi pek çok tehdit ile karşı karşıya kalmakta ve çatışmanın en temel hedefi, kurbanları olmaktadır (UNICEF, 2004; Ateşok, 2018).

Sivillere yönelik kırsal alanlardaki saldırılar, toplu yerinden edilmeler, kişileri yakın komşu ülkelerde sığınma arayışına iterken, kolaylaşan ulaşım ve sınır geçişleri, kitlesel göçleri küresel boyutlara taşımakta ve sığınma başvurularını artırmaktadır. Çatışmaların karmaşıklaşan sebepleri ve

yapısı, çok farklı ihtiyaçlar ve acil durum önlemleri gerektirirken, müdahale ve yardımı da farklı bir boyuta getirmiştir. Bu ortaya çıkan şiddet olayları savaş alanlarından çok sivilleri hedef alırken, kitlesel yerinden edilmeler, çöküntüye uğramış siyasi ve ekonomik sistemlerin sonucu en temel hizmetlerin kesintiye uğraması ile baş gösteren salgınlar ve hastalıklar yeni afetlere neden olmaktadır. Bu durumda komşu ülkelere sığınmak zorunda kalan yerinden edilenler ise çok zor şartlarda barınma, beslenme gibi en temel hak ve hizmetlere erişebilmek ve hayatta kalabilmek için yeni bir savaş ve mücadele içine girmektedir (Ateşok, 2018).

Ortadoğu'da, son dönemde meydana gelen şiddet ve yoğunluğu gittikçe artan bölgesel karışıklıklar, toplumsal çatışmalar, askeri ve siyasi belirsizlikler vb. problemler, Türkiye'nin coğrafi ve kültürel olarak yakın ve sınır olduğu İran, Irak, Suriye gibi komşu ülkelerden çok sayıda insanın bu çatışma alanlarından kaçarak Türkiye sınırlarına gelmelerine ve Türkiye'ye sığınma talebinde bulunmalarına neden olmuştur (Erdem, 2017). Özellikle Suriye'de 2011 yılında başlayan olaylar yoğunlaşarak iç savaş ve çatışmalara dönüşmüş bunun sonucunda da milyonlarca Suriyeli güvenlik gibi sebeplerden dolayı vatanlarını terk ederek öncelikle komşu ülkeler olmak üzere başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır (Çetin ve Uzman, 2012; Dağ, 2015). Türkiye Cumhuriyeti Devleti de hem tarihi hem de coğrafi ortaklığının ve yakınlığının vermiş olduğu dostluk ve akrabalık bağlarından ötürü, böylesine zor şartlar altında kalan Suriyelilere kapılarını açarak üzerine düşen her türlü insani ve vicdani katkıyı yapmaya çalışmış ve çalışmaktadır. Bu çerçevede Türkiye tarafından uygulanmakta olan "açık kapı politikası" ile sınırdan giriş yapan her Suriye vatandaşına "geçici koruma statüsü"¹ tanınmaktadır (Kap, 2014). Bu durum Türkiye'ye gelen Suriyeli mülteci sayısının gün geçtikçe artmasını neden olmuştur. Türkiye, 10.01.2019 tarihi itibarıyla Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM, 2019) istatistiklerine göre 3.628.120 Suriye vatandaşı ev sahipliği yapmaktadır.

Suriye'deki iç savaşın uzun bir süredir devam etmesi ve daha da devam edeceğine yönelik belirtilerin canlılığını koruması, barış koşullarının bir türlü sağlanamaması, Türkiye'ye sığınan mültecilerin yerleşik bir düzene geçmelerine neden olmuştur. Türkiye açısından konuya bakıldığında, milyonlarca Suriyeli mültecinin ülkeye sığınması ve yerleşik düzene geçmeye başlaması ülkenin önemli gündem maddelerinden birini oluşturmuştur. Bu kapsamda, mültecilerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gereken can ve mal güvenliği, sağlık, beslenme ve ulaşım gibi hizmetlerin sağlanması mültecileri kabul eden Türkiye için önemli konular haline gelmiştir. Suriyeli mültecilerin ihtiyaçlarının karşılanması ve yaşamlarına devam edebilmeleri noktasında en çok tartışılan ve kamuoyunu en fazla meşgul eden konulardan birini de eğitim oluşturmaktadır (Emin, 2016). Zira Türkiye'ye göç eden 3,5 milyondan fazla Suriyeli mültecinin yarısından fazla bir bölümünün eğitim çağında olduğu bilinmektedir.

Eğitim, tüm toplumların olduğu gibi mülteci toplumunun da en kırılgan, hassas ve risk altında bulunan çocuk ve gençleri için yaşamsal önemde olmakla birlikte mülteciler için sadece bir gelecek hakkı değil, koruyucu ve güçlendirici rolü ile güvenlik önceliği olarak da öne çıkmaktadır. Aynı zamanda eğitim, bireysel olarak mültecilerin yaşam kalitesini yükseltirken, başarı, esenlik ve refahını iyileştirmekte bunun yanında toplumsal olarak gerek mülteci toplumunun gerek ev sahibi toplumun gerekse de bir gün dönmeyi umut ettikleri ülkelerinin veya üçüncü ülkelerin gelişim ve istikrarına da katkı sağlamaktadır. Sadece toplumsal olarak değil uluslararası bağlamın her gün artan karşılıklı bağımlılık ve bağlantıları da eğitimin bölgesel refah ve güvenliğin sağlanması açısından önemini artırmaktadır (Dryden-Peterson, 2011; UNHCR, 2017).

¹Türkiye'nin imzalamış olduğu Cenevre Sözleşmesi'nden dolayı sadece Avrupa Konseyi üyesi ülkelerden gelenleri "mülteci" olarak kabul etmektedir. (Erdoğan, 2014; GİGM, 2015a; GİGM, 2015b) 3. 04.04.2013 tarihli ve 6458 sayılı kanuna göre Türkiye'de, Avrupa dışındaki ülkelere gelenler "şartlı mülteci" olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple Suriyeli sığınmacılar "geçici koruma" statüsüne alınmıştır (GİGM, 2014). Bundan dolayı Suriyeliler, hukuki olarak ne mülteci ne de sığınmacı statüsündedir. Ayrıca bu makalede geçici koruma statüsü altında olan Suriyeliler mülteci olarak adlandırılmıştır.

Türkiye taraf olduğu uluslararası sözleşmeler (Cenevre Sözleşmesi, Çocuk Hakları Bildirgesi, Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) doğrultusunda sınırları içindeki sığınmacı ve mültecilerin eğitime erişim hakkını koruma altına almakta ve mültecilere eğitim sağlamak ile yükümlüdür (Tolay, 2014). Eğitime ilişkin ulusal mevzuata bakıldığında ise, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve 222 sayılı “İlköğretim ve Eğitim Kanunu” çerçevesinde diğer tüm çocuklarla beraber sığınmacı ve mülteci çocukların da eğitim hakkını garanti altına alınmaktadır. İlgili kanunda 2012 yılında yapılan bir değişiklik ile ülkemizde mecburi ilköğretim yaşı 06-14 yaş olarak belirlenmiş ve bu nedenle statüsüne bakılmaksızın 06-14 yaş aralığındaki çocukların eğitim ve öğretime tabi tutulmaları mecburi kılınmıştır (Ateşok, 2018).

Bu amaçla göçün ilk yıllarında Suriyeli mülteci çocukların eğitimiyle ilgili olarak ve mültecilerin ülkelerine geri dönecekleri varsayımından hareketle Geçici Eğitim Merkezleri (GEM) açılmıştır (Çoşkun ve Emin, 2016; Emin, 2016; İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2015; MEB, 2014; UNICEF, 2015). GEM’ler, Türkiye’ye göç eden mültecilerin yarım bıraktıkları eğitim yaşantılarına devam edebilmeleri, ülkelerine geri döndüklerinde ya da Türkiye’de eğitim yaşantılarını sürdürmek istediklerinde sene kaybı yaşamalarını engellemek amacıyla kurulan, ilk ve ortaöğretime kapsayan hem kamp içinde hem de kamp dışında faaliyet gösteren ve Arapça eğitim veren kurumlar olarak tanımlanmaktadır (MEB, 2014). Türkiye’ye doğru yaşanan göçün sürekli devam etmesi ve bunun sonucunda artan öğrenci sayısının göz önünde bulundurulması, uzayan kalış süresiyle bu okulların fonlanmasının zorlaşması, GEM’lerin nitelikli ve sağlıklı koşullarda sürdürülebilir bir eğitim olanağı sunmalarının güç olduğu görülmektedir. Ayrıca Türkiye’de doğan Suriyeli çocukların ilerleyen yıllarda ülkelerine dönmeleri durumunda eğitim ihtiyacının karşılanması zorunluluğu da GEM’lerin sürdürülebilirliğini ortadan kaldırmaktadır (Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017). Bütün bunların yanında 2011 yılında Dryden-Peterson tarafından Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) için mültecilerin eğitimi konusundaki ilk ve en geniş kapsamlı raporda da mültecilere yönelik sürdürülebilir ve kaliteli eğitimin mültecilerin ana eğitim sistemine dahil edilmesi ve uyumlarının sağlanması ile mümkün olacağını savunmaktadır. Ayrıca mültecilerin kalış süresinin uzamasının mülteci kamplarında kalan mültecilerin zamanla kentlere geçmelerine ve kent mültecilerin sayısının iyice artmasına, yine uzayan kalış süreleri mülteci çocuk ve gençlerin tüm okul çağını sığındıkları ülkelerde geçirmeleri anlamına gelmektedir (Dryden-Peterson, 2016).

Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitimlerine devam edebilmeleri için kamu okullarından da yararlanılması gerektiği açıktır. Nitekim 2014/21 sayılı genelge (MEB, 2014), Suriyeli mülteci öğrencilerin MEB’e bağlı okullarda eğitim almalarının yolunu da açmıştır. Bu sayede kamu okulları da Suriyeli öğrencilerin eğitimleri için güçlü bir alternatif konumuna gelmiştir. Yukarıdaki açıklamalara dayalı olarak Suriyeli mülteci çocukların ülkelerine dönmeleri durumunda en güçlü eğitim alternatiflerinin MEB’e bağlı, Türkçe müfredatın izlendiği ve eğitim dilinin Türkçe olduğu kamu okulları olduğu görülmektedir (Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017). Ayrıca yapılan birçok araştırma Türkiye’deki Suriyelilerin çok ciddi bir bölümünün artık geri dönmeyeceklerini ve sürekli olarak Türkiye’de yaşayacakları vurgulamaktadır (Erdoğan, 2014; Erdoğan ve Ünver, 2015; Kirişçi, 2014; Kutlu, 2015; Topkaya ve Akdağ, 2016; Yaşar, 2014). Bundan dolayı mülteci çocukların Türk Eğitim Sistemine dahil edilmesi diğer bir ifadeyle mültecilerin sığındıkları ülkenin ana eğitim sistemine dahil edilmesi mülteci çocukların eğitimi için en etkili yol olarak gözükmektedir. Elbette bu durum beraberinde bir takım fırsat, tehdit ve problemlere de zemin hazırlamaktadır. Öncelikle bu göç olayları sonucunda farklı kültürler karşılaşmaktadır ve bu karşılaşmanın yoğun olarak yaşandığı yerlerin başında da okullar gelmektedir. Okullardaki bu durumu mülteciler açısından değerlendirdiğimiz de dil farklılığı, eğitim sistemi farklılığı, kültürel farklılıklar ilk göze çarpan problemleri oluşturmaktadır. Ev sahibi ülke açısından bu durum değerlendirildiğinde ise; mülteci öğrencilerin sahip oldukları farklı kültürler, bununla birlikte dil engelleri, ayrıca göç sürecinde okula gidememeleri ve hatta bazılarının hiç okula başlamamış olması gibi durumlar da ev sahibi ülkedeki okulları, öğrencileri ve öğretmenleri olumsuz

yönde etkilemektedir. Yine göç edilen ülkelerdeki okullardaki sınıfların demografik yapısını değiştirerek olumsuz yönde etkilenmekte, bu göç hareketinin okullarda ortaya çıkardığı kalabalık sınıflar, fiziki yetersizlikler, öğretmen eksikliği, ikili öğretim ve dengesiz dağılım eğitim öğretim açısından sorun oluşturmaktadır (Şahin, 2012; Erdem, 2017).

Mültecilerin yapmış olduğu zorunlu göçler sonucunda, göçün gerçekleştiği bölgenin siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarını değiştirerek gidilen coğrafyanın istikrar ve güvenliğini de etkileyebilmektedir (Deniz, 2014). Hatta Özekmekçi (2010), göçün gerçekleştiği ülkelerdeki toplumun bazı kesimleri tarafından bu göç hareketlerinin, “mülteciler ücretleri düşürür”, “yerli nüfus arasında işsizlik artar”, “doğurganlıkları neticesinde sosyal sistem çöker” ve “ulusal kimlik tehlikeye düşer” gibi söylemlerin kullanıldığını vurgulamıştır. Aynı şekilde Ünal (2014) tarafından, yoğun bir şekilde yaşanan bu göç hareketlerinin gelecekte Türkiye’yi siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel açılarından olumsuz yönde etkileyeceği tahmin edilmektedir. Ayrıca Türkiye’ye sığınan grupların, ayrımcılık, dışlanma veya yabancı düşmanlığı gibi davranışlara maruz kalacakları belirtilmiştir.

Son dönemde gerek mültecilerin karşılaştığı sorunları ve durumları gerekse de sığınılan ülkedeki toplumun mültecilere yönelik bakış açılarını ortaya koymak amacıyla önemli araştırmalar yapılmıştır (Ardıç-Çobaner, 2015; Cengiz, 2015; Çoşkun ve Emin, 2016; Emin, 2016; Kağnıcı, 2017; Kara, Yiğit ve Ağırman, 2016; Kılcan, Çepni ve Kılınç, 2017; Kolukırmık, 2009; Leghtas ve Sullivan, 2017; Mercan-Uzun ve Bütün, 2016; Şeker ve Aslan, 2015; Topkaya ve Akdağ, 2016; Yaşar Can, Aktulun Uyanık, Karacan Hamiden ve Teke, 2018; Yılmaz, 2015). Suriyelilerle ilgili sorunlar ve çatışmalar yoğun bir şekilde hissedilmese de gelecekte bu iki farklı kültürün ve milletin aynı ortamı paylaşmaları belli başlı toplumsal problemlere yol açabileceği tahmin edilebilmektedir. Oluşabilecek bu toplumsal problemlerin yaşanmasına neden olabilecek ön yargılar ve olumsuz tutumların öncelikle tespit edilip bu durumlara yönelik politikaların acilen geliştirilmesi gerekmektedir (Topkaya ve Akdağ, 2016). Bu nedenle bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin gerek sosyal hayatta gerekse okulda karşı karşıya kaldığı mülteci öğrenciler hakkındaki tutum ve düşüncelerini kapsamlı bir şekilde ele almak ve irdelemek amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın deseni, çalışma grubu, veri toplama araçları ve uygulama ile verilerin analizi başlıkları altında çalışmanın yöntem kısmına ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu çalışmada, ortaokul öğrencilerinin Suriyeli mülteci öğrenciler hakkındaki görüş ve tutumlarının belirlenmesi amacıyla karma araştırma yöntemlerinden yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Karma araştırma yönteminde nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kullanılmaktadır. Yakınsayan paralel desen de ise nitel ve nicel veriler aynı zamanda ayrı ayrı toplanarak yine ayrı analiz edilir. Daha sonra elde edilen bulgular birlikte ilişki kurularak yorumlanır (Creswell ve Plano Clark, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Çalışma Grubu

Nitel çalışma grubu

Araştırmanın nitel çalışma grubu katılımcılarını 2017-2018 öğretim yılında Ankara ili Mamak ilçesinde öğrenim görmekte olan ortaokul 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Katılımcıların seçiminde amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik örnekleme ve kolay ulaşılabilir örnekleme birlikte kullanılmıştır. Ankara İli Mamak İlçe sınırları içinde yüksek, orta ve düşük sosyo-ekonomik düzeyde bulunan bölgelerden birer okul seçilmek suretiyle 3 okul belirlenmiştir. Okulların belirlenmesinde Mamak İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünde görevli ilgili bir şube müdürü ile iki okul müdürünün görüşleri alınmıştır. Bu okulların Mamak ilçesinden seçilmesinde araştırmacıların birinin ilgili ilçede Millî Eğitim Bakanlığı’na (MEB) bağlı bir ortaokulda okul müdürü olarak görev yapması

nedeniyle uygulama olanaklarının fazlalığı önemli bir unsuru teşkil etmiştir. İlçe içinde farklı sosyo-ekonomik düzeylerde bulunan bölgelerden seçilen okullarda uygulama yapılarak veri çoklamasına gidilmek ve araştırma konusuna ilişkin daha derinlemesine ve çeşitlilik arz eden bir veri setine ulaşmak istenmiştir. Sonuç olarak her bir düzeyde bulunan bir okuldan 10 öğrenci olmak üzere toplam 30 öğrenciyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Okul içinde araştırmaya katılacak öğrencilerin seçimi; araştırmacının en derinlemesine veriyi toplayabileceği öğrenciler ile ilgili okulun müdürü, müdür yardımcısı ve öğrencilerin dersine giren sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine dayalı olarak belirlenmiştir. Ayrıca her bir okulda görüşme yapılan öğrencinin cinsiyet, genel akademik başarı ve sosyal bilgiler dersinde başarı gibi değişkenler açısından farklılıklara sahip olmalarına özen gösterilmiştir. Genel akademik başarı ve sosyal bilgiler dersinde başarı gibi değişkenlere göre katılımcı öğrenci seçiminde öğretmenlerin görüşleri temel alınmıştır. Aşağıda Tablo 2’de araştırmanın nitel çalışma grubuna katılan katılımcıların bilgileri verilmiştir.

Tablo 2. Araştırmanın nitel çalışma grubuna katılan katılımcılara ilişkin bilgiler

Numara	Okul	Kod İsim	Cinsiyet	Yaş
1	A okulu	Öğrenci1	Kız	13
2	A okulu	Öğrenci2	Erkek	13
3	A okulu	Öğrenci3	Erkek	14
4	A okulu	Öğrenci4	Erkek	14
5	A okulu	Öğrenci5	Kız	15
6	A okulu	Öğrenci6	Kız	15
7	A okulu	Öğrenci7	Kız	14
8	A okulu	Öğrenci8	Erkek	14
9	A okulu	Öğrenci9	Kız	15
10	A okulu	Öğrenci10	Erkek	14
11	B okulu	Öğrenci11	Erkek	14
12	B okulu	Öğrenci12	Kız	14
13	B okulu	Öğrenci13	Kız	14
14	B okulu	Öğrenci14	Erkek	15
15	B okulu	Öğrenci15	Kız	14
16	B okulu	Öğrenci16	Kız	13
17	B okulu	Öğrenci17	Erkek	14
18	B okulu	Öğrenci18	Kız	14
19	B okulu	Öğrenci19	Erkek	14
20	B okulu	Öğrenci20	Kız	13
21	C okulu	Öğrenci21	Erkek	14
22	C okulu	Öğrenci22	Erkek	14
23	C okulu	Öğrenci23	Erkek	14
24	C okulu	Öğrenci24	Kız	14
25	C okulu	Öğrenci25	Kız	15
26	C okulu	Öğrenci26	Kız	14
27	C okulu	Öğrenci27	Erkek	14
28	C okulu	Öğrenci28	Kız	14
29	C okulu	Öğrenci29	Erkek	14
30	C okulu	Öğrenci30	Kız	15

Tablo 2 incelendiğinde görüşme yapılan 30 öğrencinin 16’sı kız, 14’ü erkek; 20’si 14 yaşında, 6’sı 15 yaşında ve 4’ü de 13 yaşındadır.

Nitel çalışma grubu

Araştırmanın nicel çalışma grubunu 2017- 2018 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Ankara ili Mamak ilçesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 ayrı okulda öğrenim gören 5, 6, 7 ve 8. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3. Araştırmanın nicel çalışma grubuna katılan katılımcılara ilişkin bilgiler

<i>Değişkenler</i>	<i>Demografik Özellikler</i>	<i>Sayı (f)</i>	<i>Yüzde (%)</i>
Cinsiyet	Erkek	485	51,4
	Kadın	459	48,6
	Toplam	944	100
Sınıf Düzeyi	5.	144	15,3
	6	184	19,5
	7.	175	18,5
	8.	440	46,6
	Toplam	944	100
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	136	14,4
	Ortaokul	318	33,2
	Lise	367	32,6
	Üniversite	123	13,0
	Toplam	944	100
Anne Eğitim Durumu	İlkokul	232	24,6
	Ortaokul	313	33,2
	Lise	308	32,6
	Üniversite	91	9,6
	Toplam	944	100
Aile Gelir Durumu	1600 TL'den az	158	16,7
	1601-2500 TL	402	42,6
	2501-3500 TL	215	22,8
	3501 TL'den fazla	169	17,9
	Toplam	944	100
Mülteci Komşunuz Var mı?	Var	160	16,9
	Yok	784	83,1
	Toplam	944	100
Mülteci Arkadaşınız Var mı?	Var	303	32,1
	Yok	641	67,9
	Toplam	944	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırmanın nicel boyutuna katılan 944 katılımcının 485 (%51,4)'i erkek, 459 (%48,6)'u kadındır. Katılımcıların 144 (%15,3)'ü 5. sınıf, 184 (%19,5)'ü 6. sınıf, 175 (%18,5)'i 7. sınıf ve 440 (%46,6)'ı 8. sınıfta öğrenim görmektedir.

Veri Toplama Araçları

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Araştırmanın nitel verilerini toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından ilgili alan yazına ve uzman görüşlerine dayalı olarak geliştirilen yarı-yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmede araştırmacılar genellikle önceden hazırlanmış sorularla oluşturulan çerçeve içinde kalmakta ve sorularını bu şekilde katılımcılara yöneltmektedirler. Ancak kimi zaman katılımcıların kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar doğrultusunda görüşme yapılan kişinin bakış açısını daha net bir biçimde ortaya koyabilmek ve nitel araştırmanın doğası gereği daha fazla ve derinlemesine veri toplayabilmek amacıyla sonda sorularından da faydalanılmaktadır (Glesne, 2012). Bu kapsamda mevcut araştırmada öğrenciler için hazırlanan görüşme formlarında bazı sorular için

uzman görüşlerine de dayalı olarak sonda soruları kullanılmıştır. Mülteci öğrencilere ilişkin öğrencilere yöneltilen sorular belirlenirken uzman görüşüne başvurulmuş ve sorulara nihai hal verilmiştir. Ardından geliştirilen form araştırma grubuna benzer özellikler taşıyan üç öğrenciye görüşme yapmak suretiyle uygulanmıştır. Bu öğrencilere, soruların anlaşılıp anlaşılmadığına yönelik görüşleri sorulmuş, varsa önerilerini belirtmeleri istenmiştir. Bu ön uygulama sonucu yapılan bazı değişikliklerle uygulama öncesi öğrenciler için hazırlanan görüşme formlarına son şekli verilmiştir. Araştırmacılar çalışma grubunu oluşturan bireylerde ölçüt olarak düşünülen kritere uygun öğrencilerle irtibata geçerek araştırmanın amacı hakkında kısa bilgiler sunmuşlar ve çalışmaya katılım için gönüllülük göstermeleri halinde uygun zaman ve mekânda görüşme yapmak istediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılarla önceden belirlenen saat ve mekânda görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeye başlamadan önce görüşmeye katılım konusunda özgür olduğu, diledikleri zaman görüşmeye son verebilecekleri, izin vermeleri halinde görüşmenin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacağı bildirilmiştir. Ses kaydına izin vermeyen katılımcıların görüşmelerinde, görüşmeler araştırmacılar tarafından notlar tutularak kayıt altına alınmıştır. Yapılan görüşmeler 10-15 dakika aralığında sürmüştür.

Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği

Araştırmanın nicel boyutuyla ilgili verilerin toplanması amacıyla veri toplama aracı olarak, Kılcan, Çepni ve Kılınç (2017) tarafından geliştirilen “Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek 24 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin tek faktörüne ilişkin Cronbach’s Alpha katsayısı .92 olarak saptanmıştır. Ölçekteki maddeler “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” şeklinde belirtilen 3’lü likert tipine göre düzenlenmiştir. Ölçeğin katılıyorum 3, kararsızım 2, katılmıyorum 1 şeklinde puanlanması gerekmektedir.

Verilerin Analizi

Nitel verilerin analizi

Ses kaydı yapılan görüşmeler araştırmacılar tarafından çözümlenerek yazıya dökülmüştür. Toplanan tüm veriler nitel araştırmalarda kullanılan içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde veriler, ortak kavramlar ve temalar etrafında birleştirilerek, okuyucunun anlayabileceği şekilde yorumlanmaktadır (Gökçe, 2006). Araştırmacılar bireysel olarak içerik analizi kullanarak kodlama işlemlerini ayrı ayrı gerçekleştirmişlerdir. Bu aşamadan sonra her bir yazarın içerik analizi üzerinden elde ettiği tema ve kodlar bir araya getirilerek tema ve kodlar arasındaki benzer ve farklı yönleri odaklanılmış ve nihai kod ve temalara ulaşılmıştır. Çalışmada bulguları desteklemek ya da önemli noktaları vurgulamak amacıyla uygun bölümlerde katılımcıların ifadelerine doğrudan yer verilmiştir. Araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığını) artırmak amacıyla uzun süreli görüşme ve katılımcı teyidi yöntemi kullanılmıştır. Aktarılabilirlik için ayrıntılı betimleme yöntemi kullanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmanın tüm aşamalarıyla ilgili detaylar okuyucularla paylaşılmış ve mevcut araştırma olanca şeffaflığıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Araştırmanın iç güvenilirliğini (tutarlık) sağlamak amacıyla tutarlık incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bu yöntemle araştırmacılar arasında yer almayan ve sosyal bilgiler eğitimi alanında görev yapan bir öğretim üyesine ilgili süreç ayrıntı olarak anlatılmış, çalışmayı bir bütün olarak değerlendirmesi ve tutarlık açısından incelemesi istenmiştir. Ayrıca uzman ile katılımcılardan elde edilen ham veriler ve araştırmacılar tarafından üretilen tema ve kodlar paylaşılmış, böylelikle araştırmanın dış güvenilirliğini sağlamak amacıyla teyit incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

Nicel verilerin analizi

Çalışmanın nicel verilerinin analizi için araştırmanın amacı çerçevesinde öğrencilerin tutum ölçeğine verecekleri cevaplara ait toplanan verilerin gerekli istatistiksel çözümleri için SPSS programından yararlanılmıştır. Betimsel istatistik yöntemlerinden frekans, yüzde ve aritmetik ortalama

analizi yapmıştır. Bağımsız değişkenler arasındaki farklılıkların tespiti için ise t-Testi, ANOVA ve Welch testlerinden yararlanılmıştır.

BULGULAR

Nitel Bulgular

Araştırma verilerinden hareketle yapılan içerik analizi sonucunda, araştırmanın bulguları beş temel boyut altında toplanmaktadır. Bunlardan birincisi “Mülteci Deyince”, ikincisi “Mültecilerin Ülkemize Gelmesi”, üçüncüsü “Ülkemizdeki Mülteciler” dördüncüsü “Mültecilerin Eğitimi” ve beşincisi “Mülteciler İçin”dir. Bulgular oluşturulurken katılımcıların her bir soruya ilişkin ifade ettikleri görüşler kodlamalar şeklinde bir araya getirilmiş ve kodlamalar ile kodlamalardan yola çıkarak oluşturulmuş olan kategoriler arasındaki ilişki görselleştirilerek sunulmuştur. Her bir boyutla ilgili olan kategoriler ve o kategorileri oluşturan kodlamalar katılımcıların görüşlerinden aynen alıntılar yapılarak sunulmuştur. Aynen alıntılanarak yapılan sunumlarda katılımcılara kodlar (Öğrenci,1 - Öğrenci, 7 vb.) verilmiştir.

Mülteci Deyince

Katılımcıların “mülteci deyince” akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1. Mülteci deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 1’de katılımcıların, mülteci deyince akıllarına gelenler üç temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; “Suriyeli”, “savaşta kaçan” ve “yardıma muhtaç insanlar” olduğu görülmektedir.

Suriyeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrenciler tarafından mülteci deyince en fazla ifade edilen görüş Suriyeli ifadesidir. Bu durum katılımcıların; “...Mülteci denince benim aklıma ilk önce Suriyeli insanlar geliyor. Çünkü Suriye’de savaş olduğu için Suriyeli insanlar ülkemize sığındı ve bizimle beraber yaşıyorlar...” (öğrenci, 1), “...Aklıma Suriye ve Suriyeliler geliyor. Ülkemizde en fazla Suriye’den gelen mülteciler var...” (öğrenci, 9) ve “...Suriyeli birileri, Suriyeli öğrenciler ve kavgacı insanlar gibi şeyler aklıma geliyor. Çünkü şu an onlar daha çok ön planda...” (öğrenci, 26) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların yaşam alanlarında en fazla mülteci olarak Suriyelilerle karşılaştıkları, okullarda da Suriyeli mülteci öğrencilerin çok olduğu yine Türkiye’ye Suriye’den gelen mülteci akımının fazla olduğu görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Savaşta kaçan. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazıları ise mülteci deyince savaşta kaçan görüşünü ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; “...Savaşta kaçan insanların yakınlarındaki ya da sınırlarındaki ülkelere gelmesidir. Çünkü savaşta kaçanlar ülkemize geliyorlar...” (öğrenci, 2), “...Savaşta kaçan insanlar geliyor. Bazıları ölmekten korkuyor bazıları da çocukları için kaçıyor...” (öğrenci, 6) ve “...Ülkelerinden kaçıp başka bir ülkeye gelmesi sonucu

kişilere mülteci deniyor...” (öğrenci, 8) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, insanların mülteci olarak başka ülkelere sığınmasın da ya da insanların ülkelerini terk etmesin de savaşı ana sebep olarak gördükleri gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

Yardıma muhtaç insanlar. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir diğer kısmı ise mülteci deyince yardıma muhtaç insanlar görüşünü ifade etmişlerdir. Bu durum katılımcıların; “...*başka ülkeden gelen yardıma muhtaç insanların ülkemize gelerek yardım alması geliyor çünkü genelde yabancı ve yardıma muhtaç oluyorlar...*” (öğrenci, 12), “...*mülteci deyince aklıma savaş gibi bazı şeylerden dolayı ülkelerinden, bölgelerinden ayrılıp bizim ülkemize, bölgemize yardım için gelen kişilerdir. Çünkü ülkemizde savaş ve isyanlardan dolayı kendi ülkelerini terk eden pek çok kişi var. Mülteci deyince aklıma yardıma ihtiyacı olan kişiler geliyor...*” (öğrenci, 25) ve “...*Başka bir ülkeye sığınan kimse geliyor. Bizim ülkemizde de Suriye’deki savaştan dolayı bize sığınan, bizden yardım isteyen insanlar var...*” (öğrenci, 27) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri, mültecilerin kendi ülkelerinde yaşadıkları bazı sebeplerden dolayı ülkelerini terk ettiklerini, hayatta kalmak ve yaşamlarını devam ettirebilmek amacıyla da diğer devletlere sığındıklarını ayrıca diğer devlet ve insanların yardımına muhtaç oldukları görüşünü ortaya koymaktadır.

Mültecilerin ülkemize gelmesi

Katılımcıların “*mültecilerin ülkemize gelmesi*” olarak akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Mültecilerin ülkemize gelmesi hakkındaki katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Gelmelerini olumlu karşılıyorum. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin mültecilerin ülkemize gelmesi hakkındaki en fazla ifade ettikleri gelmelerini olumlu karşılıyorum görüşüdür. Bu durum katılımcıların; “...*Gelmeleri iyi oldukça iyi oldu. Cinayetten kurtulmuş oldular ve oradaki kargaşadan rahat yaşamaları zor oluyordu. Bizim ülkemize gelince daha rahat yaşayabilirler...*” (öğrenci, 20), “...*Öncelikle onlara üzülüyorum. Çünkü topraklarını bırakıp gelmişler. Kimisi yetim, kimisi öksüz, kimisinin ne annesi ne babası ne de kardeşi var. Kimsesiz kalmış. Onlara bizim ülkemizde yardım edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Hem eğitimlerine devam edebilirler cahil kalmazlar hem de yalnız hissetmezler diye düşünüyorum...*” (öğrenci, 25) ve “...*Bir yandan sevinir bir yandan üzülürüm. Sevinirim çünkü mültecilerin Türkiye’de olması bana mutluluk verir. Onlarla sohbet etmeye çalışmak, onların kültürlerini öğrenmek hoşuma gider. Üzülürüm çünkü onların Türkiye’ye gelme sebebi sıkıntı da oldukları içindir...*” (öğrenci, 16) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecilerin kendi ülkelerinde yaşamlarının çok zor durum da olduğu hatta hayatlarının tehlike de olmasından dolayı başka bir ülkeye sığındıklarını. Bu durumda da yardım etme fırsatı doğduğu için katılımcılar kendi ülkelerine mültecilerin gelmesinden memnun olduklarını ve gelmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

Gelmelerini istemiyorum. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin diğer kısmı mültecilerin ülkemize gelmesi hakkındaki gelmelerini istemiyorum şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu durum

katılımcıların; “...Mültecilerin ülkemize gelmesinin ülkemize çok kötü katkıları oluyor çünkü anne babamızı işten çıkarıyor patronları ve az para ile mültecileri alıyorlar...” (öğrenci, 14), “...Ülkemize gelip düzenimizi bozdular çünkü hırsızlık vb. şeyler yapıyorlar bundan dolayı ülkemize gelmelerini istemiyorum...” (öğrenci, 6) ve “...Keşke gelmeselerdi, gitmelerini istiyorum. Çünkü insanlara ve çevreye karşı hiçbir duyarlılıkları yok. Bulmuşlar en güzelini ama değerini bilmiyorlar...” (öğrenci, 1) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecilerin kendi ülkelerine gelmelerini istemediklerini bunun sebebi olarak ta mültecilerin gittikleri ülkelerde toplumsal düzene uyum sağlama da zorlandıklarını ve düzeni bozdukları görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizdeki mülteciler

Katılımcıların “ülkemizdeki mülteciler” hakkında akıllarına gelenlere ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 3’de sunulmuştur.

Şekil 3. Ülkemizdeki mülteciler hakkında katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 3’de katılımcıların, ülkemizdeki mülteciler hakkında akıllarına gelenler dört temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; “*ayrıcalık tanınmamalı*”, “*toplumsal düzeni bozuyorlar*”, “*ülkelerine geri dönmeliler*” ve “*yardım etmeliyiz*” şeklinde olduğu görülmektedir.

Ayrıcalık tanınmamalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin ülkemizdeki mülteciler hakkında en fazla ifade ettikleri görüş mültecilere ayrıcalık tanınmamalıdır. Bu durum katılımcıların; “...Bence onlara çok fazla haklar tanınıyor. Onlarda çalışıp para kazanmalıdır. Bizim ülkemizde de mültecilerden daha kötü durumda olan insanlar var...” (öğrenci, 21), “...Ülkenin kendi evlatlarından daha çok yardım gördükleri söyleniyor, doğru veya yanlış, hastanelerde Suriyeli çocuklardan bize sıra gelmiyor, onlara öncelik tanınıyor...” (öğrenci, 7) ve “...Ülkemizdeki mülteciler neredeyse ülke nüfusunun dörtte biri. Onlara merhametimizden dolayı rahat yaşatmaya çalışıyoruz ancak nankörlük yapanlar var. Bu yüzden fazla ayrıcalık tanırken maaş, yardım ve gıda vermek yerine iş bulsalar ve biraz da kendi gayretleri ile çalışmalarını istiyorum...” (öğrenci, 22) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin, vatandaşlardan daha fazla haklara sahip olduğunu ve yine mültecilere imtiyazlar tanındığı görüşünü ortaya koymaktadır.

Toplumsal düzeni bozuyorlar. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazılarının ülkemizdeki mülteciler hakkındaki görüşleri ise toplumsal düzeni bozuyorlar düşüncesidir. Bu durum katılımcıların; “...ülkemizdeki mültecilerin bazıları dilencilik yapıyor, çöp topluyor ve hırsızlık yapıyor. Bu da düzeni bozuyor ve bizleri rahatsız ediyor...” (öğrenci, 4), “...Hepsi de çok kötü durumda ve geçinmek için kötü yollara başvurarak kendi milletimize zarar veriyorlar...” (öğrenci, 5) ve “...hepsi sorunlu çünkü ülkemizin düzenini bozuyorlar o yüzden Türkiye’imize. Suriyeliler tarafından bizim Türk vatandaşımıza tecavüz ettiler, kavgalar oldu o yüzden...” (öğrenci, 7) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin, bir takım toplumsal kuralları ihlal ettiklerini, bu durumda toplumsal sorunlara yol açtığı görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Ülkelerine geri dönmeliler. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bazılarının ülkemizdeki mülteciler hakkındaki görüşleri ise mültecilerin ülkelerine geri dönmeleri görüşüdür. Bu durum katılımcıların; “...ülkelerini bırakıp gelmemeleri lazımdı. Ülkeden başka, vatandan başka önemli olan ne var. Bizim askerimiz doğuda, Afrin’de şehit oluyor. Bunlar yan gelip yatıyor. Ben açıkçası Suriyelilerin ülkemizden gitmesini istiyorum. Nankör Suriyeliler de var bizim devletimiz onlara yardım ediyor, onlar bizim milletimize yan gözle bakıyor...” (öğrenci, 19), “...bazı mülteciler iyi olsa da geneli çok kötü. Ülkemizdeki insanlara zarar veriyorlar ve kendi ülkelerinden daha rahat yaşıyorlar. Ülkelerindeki savaş bitince geri ülkelerine dönmelerini istiyorum...” (öğrenci, 9) ve “...şimdi mülteci var mülteci var. Biri Allah’ın cezası, biri Allah’ın lütfu. Bazıları ülkemize zarar veriyor o yüzden ülkemize gelmeleri istemiyorum ve bence ülkelerine geri dönmeliler...” (öğrenci, 11) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin kendileriyle birlikte toplumsal sorunları da beraberlerin de getirdiklerini ve yine mültecilerin kendi toprakları için savaşmaları gerektiğini bunun için de ülkelerine geri dönmelerinin uygun olacağı görüşü ortaya çıkmaktadır.

Yardım etmeliyiz. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir kısmının ise ülkemizdeki mültecilerle ilgili görüşü mültecilere yardım etmeliyizdir. Bu durum katılımcıların; “...Bence ülkemizdeki mülteciler iyi insanlar çünkü tanıdığım mülteciler zorla ülkelerinden kaçmıştır. Zorla geldikleri bir ülkede rahat bir hayat sürdüremezler bu yüzden onlara yardım etmeliyiz...” (öğrenci, 28), “...Onlara yardım etmemiz gerekiyor eğer bizim ülkemize de bir şey olursa onlar da bize yardım eder...” (öğrenci, 3) ve “...Bence arkadaş canlılar. Kendilerine yeni bir düzen kurmaya çalışıyorlar. Bizde onlara yardım etmeliyiz ki kendilerini dışlanmış hissetmesinler. Çünkü onlarda bizim gibi insan, onların da hisleri var...” (öğrenci, 27) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin zorla ve mecbur oldukları için geldikleri bundan dolayı yardım edilmesi gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Mültecilerin eğitimi

Katılımcıların “mültecilerin eğitime” ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 4’de sunulmuştur.

Şekil 4. Mültecilerin eğitimine ilişkin katılımcı görüşleri ve ifade sıklıkları

Şekil 4’de katılımcıların, mültecilerin eğitimine ilişkin ifade ettikleri görüşlerin dört temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunlar; “bizlerle eşit şartlarda ve aynı eğitimi almalılar”, “mülteci okulları açılmalı”, “Türkçe eğitim verilmeli” ve “kendi dillerinde eğitim görmeliler”dir.

Bizlerle eşit şartlarda ve aynı eğitimi almalılar. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin belirttikleri görüşlerin büyük bir bölümünü bizlerle eşit şartlarda ve aynı eğitimi almalılar görüşü oluşturmaktadır. Bu durum katılımcıların; “...Bence bizimkiyle aynı olmalı çünkü hepimiz eşitiz, hepimiz aynıyız. Hiçbir farkımız yok bundan dolayı bizim aldığımız eğitimin aynısı olmalı...” (öğrenci, 27), “...Bence bizlerle eşit olmalı. Fakat psikolojisi bozulmuş olan öğrencilere destek eğitim olabilir. Ama kesinlikle eşit olmalı ama onlara daha fazla hak tanınıyor. Bu eşit ve adil değil...” (öğrenci, 17) ve “...Türk öğrencilerin eğitimi ile eşit olmalı. Onlarda Üniversiteye sınavla girmeli. Bizim öğrencilerimiz bir dakika yüzünden sınava giremezken onlar ellerini kollarını sallayarak üniversiteye giriyorlar. Garip...” (öğrenci, 14) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin de birer insan olduğu ve herkesin eşit haklara sahip olduğunu aynı zamanda her bireyin eğitim hakkı olduğu için diğer vatandaşlarla herkesin eşit şartlarda eğitim alması gerektiği görüşünü ortaya koymaktadır.

Mülteci okulları açılmalı. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin belirttikleri görüşlerden diğeri ise mülteci okulları açılmalı görüşüdür. Bu durum katılımcıların; “...Mahallemizdeki mültecilere göre onlar Türkçeyi bizim gibi tam bilmiyorlar ve öğrenemiyorlar. Bu yüzden onlara göre ayrı bir okul ya da sınıf açılmalı ve onların seviyelerine göre ders yapılmalı...” (öğrenci, 22), “...Bence mülteci öğrencilere ayrı bir okul açılmalı. Çünkü bizim okullarımızda onların pek sevineceğini sanmıyorum. Dışlanabilirler...” (öğrenci, 19) ve “...Kendi aralarında eğitim görmelerini ve kendi okullarının olmasını isterim. Böyle daha iyi bir eğitim görmüş olurlar hem de konuları daha iyi anlamış olurlar...” (öğrenci, 13) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri mültecilerin uyum sağlama da zorlandıklarını eğer onlara

özgü okullar açılırsa eğitim olanaklarından daha iyi bir şekilde faydalanabilecekleri görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Türkçe eğitim verilmeli. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin belirttikleri görüşlerin bir kısmı ise Türkçe eğitim verilmeli görüşüdür. Bu durum katılımcıların; “...Bizim ülkemizde yaşadıkları için kendi kültürlerinin yanında Türk kültürünü ve Türk dilini öğrenmeleri gerektiğini düşünüyorum. Türkçe dil dersleri ağırlıklı olmalı...” (öğrenci, 17), “...Mültecilerin çoğu Türkçe bilmiyorlar. Bundan dolayı onların Türkçe konuşması için Türkçe ağırlıklı ya da Türkçe eğitim görmeliler...” (öğrenci, 11) ve “...Önce Türkçe okuma ve yazma öğrenmeliler. Kaç yaşında olurlarsa olsunlar ilkokul seviyesinden eğitime başlamalıdır...” (öğrenci, 13) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Katılımcıların bu ifadeleri ülkeye gelen mültecilerin kolay uyum sağlayabilmesi için öncelikle Türkçe eğitiminin verilmesi gerektiği görüşünü ortaya koymaktadır.

Kendi dillerinde eğitim görmeliler. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, mülteci öğrencilerin eğitimine ilişkin belirttikleri görüşlerin bir diğeri ise kendi dillerinde eğitim görmeliler ifadesidir. Bu durum katılımcıların; “...Biz Türkçe eğitim görüyoruz. Onların Arapça eğitim görmesi lazım. Bunun için onlara mülteci öğretmenler lazım daha iyi öğrenmeleri için. Türk hocalar öğretmez dillerini bilmedikleri için...” (öğrenci, 1) ve “...Onlara en iyi şekilde eğitim verilmeli. Bizden farklı yani ayrı bir eğitim verilmeli. Çünkü Türkçeleri çok zayıf. Eğer onlara kendi dillerinde eğitim verilirse daha yararlı olabilir...” (öğrenci, 20) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların mültecilerin kendi dillerinde eğitim almasının uygun olacağı, kendi dillerinin dışında eğitim almalarının onlar için bir faydasının olmayacağı görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

Mülteciler için neler yapabiliriz

Katılımcıların “mülteciler için neler yapabiliriz” düşüncesine ilişkin belirttikleri görüşler ve bunların ifade sıklıkları Şekil 5’de sunulmuştur.

Şekil 5. Mülteciler için neler yapabiliriz deyince katılımcıların akıllarına gelenlere ilişkin görüşler ve ifade sıklıkları

Şekil 5’de katılımcıların, mülteciler için neler yapabiliriz deyince akıllarına gelenlerin üç temel başlık altında toplandığı görülmektedir. Bunların; “yardım yapmalıyız”, “ülkelerine geri göndermeliyiz” ve “hiçbir şey yapmamalıyız” olduğu görülmektedir.

Yardım yapmalıyız. Katılımcıların mülteciler için neler yapmalıyız boyutuna ilişkin ifade ettikleri yardım etmeliyiz görüşü iki alt kategoride toplanmıştır. Bunlar; “maddi yardımda bulunmalıyız” ve “manevi destek olmalıyız”dır.

Maddi yardımda bulunmalıyız. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin mülteciler için neler yapabiliriz’e ilişkin ifade ettikleri en önemli görüş maddi yardımda bulunmalıyızdır. Bu durum katılımcıların; “...Üst baş yani elbise, yemek yardımda bulunabiliriz. Onlar yurtlarını kaybettikleri için yardıma muhtaçlar...” (öğrenci, 18), “...Onlar için yardımlar toplamalıyız. En kötü onlara yiyecek, giyecek, eşyalar veririz. Tek bu yardımlarla yetmez. O mültecileri bir işe sokmamız gerekir. Onlar iş sahibi olursa ve para kazanırsa insanlara zararları olmayacaktır...” (öğrenci, 15) ve “...Zekatımızı onlara verebiliriz. Kıyafet yardımı yapabiliriz çünkü savaştan kaçtıkları için yanlarında fazla eşya getiremediler. Onlara barınacak yerler vermeliyiz çünkü bir evleri yok...” (öğrenci, 27) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecilerin elbise, gıda ve barınma ihtiyacının karşılanmasını daha önemli olarak gördükleri için bu tür yardımların yapılmasının daha uygun olacağı fikrini ortaya koymaktadır.

Manevi destek olmalıyız. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin, mülteciler için neler yapabiliriz’e ilişkin belirttikleri en önemli görüşlerden bir diğeri ise manevi destek olmalıyızdır. Bu durum katılımcıların; “...Onlara karşı saygılı olmalıyız, onların yaşadığı durumla ilgili empati kurmalıyız. Bir insanın o durumda olabileceğini düşünmeliyiz. Onların ülkeleri elinden gidecek durumda olduğu için üzgünler, mutsuzlar bu yüzden onlara manevi yardım da bulunabiliriz. Yani sevgi, saygı, hoşgörüyle yaklaşmalıyız. Bu şekilde onlara yaklaşırsak onların sıkıntılarını biraz daha azaltmış oluruz...” (öğrenci, 30), “...Çocuklar psikolojik sorun yaşamamaları diye onlara eğlence gösterileri düzenlenebilir. Savaşta yakınlarını kaybetmiş olanlara, yine çocuklarını kaybetmiş olan anne ve babalara moral konuşması yapılabilir. Bu şekilde destek olabiliriz...” (öğrenci, 21) ve “...Onlara ön yargıyla yaklaşmayalım. Herkes iyi niyetli olmalı. Onlarda kendi ülkelerinden gülererek gelmiyorlar. Eziyete, kavgaya göğüs gererek geliyorlar. Herkes onlara sevecen yaklaşmalı bence. Onları hor görmeyerek yabancılik çekmemelerini sağlayabiliriz. Onlara anlayışla yaklaşmalıyız...” (öğrenci, 17) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecilere yapılacak maddi yardımların yanında onlara manevi destek olmanın da çok önemli olduğu ve bu yönde destek olunması gerektiği düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Ülkelerine geri göndermeliyiz. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin bir kısmı ülkemizdeki mülteciler için neler yapabiliriz’e yönelik görüşleri ise mültecileri ülkelerine geri göndermeliyizdir. Bu durum katılımcıların; “...Kendi ülkelerine döndürebilmek için elimizden geleni yapmalıyız. Biz nasıl ki kendi ülkemizden ayrı kalamıyoruz. Onlarda aynı şekilde kendi ülkelerinden ayrı kalamıyorlar. Bundan dolayı ülkelerine geri dönmeleri için çalışmalıyız...” (öğrenci, 26), “...Onları Türkiye’den atmalıyız. Çünkü hiç saygıları olmadıkları gibi nefret duyuyorlar...” (öğrenci, 1) ve “...Onları sevmiyorum çünkü bize saygısızlık, terbiyesizlik yapıyorlar ve hırsızlık yapıyorlar. Bence bir an önce ülkelerine geri göndermeliyiz...” (öğrenci, 4) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecileri ülkelerinde istemediklerini, onların toplumsal düzeni bozduklarını ve ülkede güven duygusunu sekteye uğrattığı için mültecilerin ülkelerine dönmelerinin daha uygun olacağı düşüncesini ortaya çıkarmaktadır.

Hiçbir şey yapmamalıyız. Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerinden bazıları ise ülkemizdeki mülteciler için neler yapabiliriz’e yönelik hiçbir şey yapmamalıyız görüşüne sahiptir. Bu durum katılımcıların; “...Hiçbir şey yapmamalıyız çünkü kendi ülkesine ihanet eden bizim ülkemize de ihanet eder...” (öğrenci, 6) ve “...Hiçbir şey yapmamıza gerek yok. Kendi ülkelerinden kaçıp Türkiye’imize gelmemelilerdi. Kendi ülkeleri için savaşmalıydı...” (öğrenci, 8) şeklindeki ifadeleri ile de genel olarak özetlenmektedir. Bu ifadelerden katılımcıların, mültecilerin ülkelerini bırakıp gelmemeleri gerektiğini, orada kalıp mücadele etmelerinin daha uygun olacağını bundan dolayı ülkelerinde bulunan mülteciler hakkında hiçbir şey yapılmamasının daha مناسب olacağı görüşünü ortaya çıkarmaktadır.

*Nicel Bulgular***Tablo 4.** Katılımcıların Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Toplam Puanlarının Cinsiyet Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
Kız	485	52,48	10,57432	942	5,032	.000
Erkek	459	49.00	10,69598			

Tablo 4’deki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir. [$t_{(942)}=5,032$; $p<,05$]. Bayan öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=52,48$) iken, erkeklerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=49.00$)’dur. Aradaki sayısal fark istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Bu bulgu katılımcıların cinsiyetlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında farklılaşmaya sebep olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 5. Katılımcıların Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Toplam Puanlarının Sınıf Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı İçin Welch Testi Sonuçları

Değişken		N	$\bar{X}$	S	
Sınıf	(1) 5. sınıf	144	52,9514	10,50	
	(2) 6. sınıf	184	52,1685	9,93	
	(3) 7. sınıf	176	52,4545	9,42	
	(4) 8. sınıf	440	48,8364	11,38	
	İstatistik	sd1	sd2	p	Fark
	Welch	9,174	3	398,089	,000

Tablo 5’deki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları ile sınıf değişkeni arasında anlamlı bir farklılık gözlenmiştir [$F_{(Welch)}=9,174$; $p<,05$]. Bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu görmek için Tamhane çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Yapılan çoklu karşılaştırma testi sonucunda 5. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{X}=92.95$), 6. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{X}=52.16$), 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{X}=52.45$) ile 8. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{X}=48,84$) arasında 5, 6 ve 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık söz konusudur. Bu bulgu; 5, 6 ve 7. Sınıfta öğrenim gören öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının 8. Sınıftaki öğrencilere göre daha olumlu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 6. Katılımcıların Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Toplam Puanlarının Mülteci Arkadaşa Sahip Olma Durumu Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Mülteci arkadaş	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
var	303	54,8482	10,43730	942	8,228	.000
yok	641	48,8690	10,39268			

Tablo 6' daki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları ile mülteci arkadaşına sahip olma durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın ortaya çıktığı görülmektedir. [$t_{(942)}=8,228$; $p<,05$]. Mülteci bir arkadaşı olan öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=54,85$) iken, mülteci bir arkadaşı olmayan katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=48,87$)'dir. Aradaki sayısal fark istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır. Bu bulgu katılımcıların mülteci bir arkadaşına sahip olup olmama durumlarının mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında farklılaşmaya sebep olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 7. Katılımcıların Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Toplam Puanlarının Mülteci Komşuya Sahip Olma Durumu Değişkenine Göre t-Testi Sonuçları

Mülteci komşu	N	$\bar{X}$	S	sd	t	p
var	160	51,7188	11,04033	942	1,200	.231
yok	784	50,5982	10,71114			

Tablo 7' deki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları ile mülteci komşuya sahip olma durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. [$t_{(942)}=1,200$; $p>,05$]. Mülteci bir komşuya sahip olan öğrencilerin mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=51,72$) iken, mülteci bir komşusu olmayan katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları aritmetik ortalaması ($\bar{x}=50,60$)'dir. Aradaki sayısal fark istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmamaktadır. Bu bulgu katılımcıların mülteci bir komşuya sahip olup olmama durumlarının mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında farklılaşmaya sebep olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 8. Katılımcıların Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Toplam Puanlarının Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Farklılığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Değişken				N	$\bar{x}$		S
Ailenin Gelir Düzeyi	1600TLdenaz			158	51,1076		10,52
	1601-2500TL			403	51,2605		10,45
	2501-3500			215	50,9023		11,12
	3501TLdenfazla			168	49,2083		11,25
	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	p	Fark
	Gruplar Arası	528,156	3	176,052	1,520	,208	--
	Gruplar İçi	108851,471	940	115,799			
	Toplam	109379,627	943				

Tablo 8'deki analiz sonuçlarına göre, katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları ile ailenin gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir [$F_{(3-940)}= 1,520$; $p>,05$]. Bu bulgu ailenin aylık gelir düzeyi değişkeninin katılımcıların mülteci öğrencilere yönelik tutumlarında herhangi bir farklılaşmaya neden olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç, Tartışma, Öneriler

Ortaokul öğrencilerinin okullarında ve sosyal çevrelerinde karşılaştıkları mülteci öğrenciler hakkındaki tutum ve düşüncelerinin belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada katılımcıların mülteci deyince akıllarına gelen ilk şeyin savaştan kaçan insanlar olduğu ve daha sonra mülteci kavramını Suriyeli ve yardıma muhtaç insanlar olarak belirttikleri görülmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan öğrencilerin büyük bir bölümü mültecilerin Türkiye’ye gelmesini olumlu karşılamaktadırlar. Ancak bunun yanında bazı katılımcılar mültecilerin Türkiye’de bulunmasından hoşnut olmadıklarını dile getirmektedirler. Kara, Yiğit ve Ağırman (2016) tarafından yapılan çalışmadaki katılımcıların görüşleri de bu çalışmadaki katılımcı görüşlerini desteklemektedir. Çalışmada katılımcıların büyük bir çoğunluğu mültecilerle ilgili olumsuz metaforlar geliştirmişler ve bu benzetmeleri de zarar veren bir şey olarak değerlendirmişlerdir. Aynı çalışmada bir takım katılımcılar ise mültecilere yönelik olumlu benzetmelerde de bulunarak onları yakın bir akraba ya da kardeş olarak görmüşlerdir. İlgili çalışmadaki katılımcıların bir kısmının mültecileri yakın akraba ya da kardeş olarak görmesi ve bu durumun mültecilere yönelik olumlu bir tutum olarak değerlendirilmesi bu çalışmada yer alan mülteci bir arkadaşına sahip olan katılımcıların mülteci bir arkadaşına sahip olmayanlara göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının yüksek çıkmasını destekler mahiyettedir. Çünkü mülteci bir arkadaşına sahip olan katılımcılar onları kendilerinden ayrı görmemekte onlara olumsuz duygu beslememektedirler.

Araştırmanın başka bir sonucunda ise mültecilerden hoşnut olmayan katılımcılar onlara ayrıcalık tanınmasından, onların toplumsal düzeni bozmasından şikâyetçidirler. Ve bu durumdan dolayı mültecilerin Türkiye’de bulunmamaları gerektiğini, ülkelerine dönmeleri gerektiğinin altını çizmektedirler. Diğer taraftan bir kısım katılımcı ise onlarla aynı şartlarda olmalarına rağmen onlara eğitim ortamında imtiyaz gösterildiğinden rahatsızlık duymaktadırlar. Bundan dolayı onlara yönelik mülteci okullarının açılması gerektiğini ve mültecilerin kendi dillerinde eğitim görmeleri gerektiğini dile getirmektedirler. Muhtemeldir ki mültecilere eğitim ortamında ayrımcılık yapıldığından ve onlara imtiyazlı davranıldığından bahseden katılımcılar ortaokul son sınıf öğrencileridir. Çünkü mevcut çalışmada beş, altı ve yedinci sınıftaki katılımcıların sekizinci sınıftaki katılımcılara göre mülteci öğrencilere yönelik tutum toplam puanları anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Bu durum şöyle açıklanabilir; sekizinci sınıftaki öğrenciler liselere hazırlanmaktadır ve arkadaşları ile bir rekabet içindedirler. Okul başarı ortalamaları yerleşecekleri liseleri etkilemektedir. Bu yüzden katılımcılar “...Kesinlikle eşit olmalı ama onlara daha fazla hak tanınıyor. Bu eşit ve adil değil...” ve “...Türk öğrencilerin eğitimi ile eşit olmalı. Onlar da üniversiteye sınavla girmeli. Bizim öğrencilerimiz bir dakika yüzünden sınava giremezken onlar ellerini kollarını sallayarak üniversiteye giriyorlar. Garip...” şeklinde ifadelerde bulunarak mültecilere fazladan hak tanınmasından ve onlara karşı bazı kuralların yumuşatılmasından rahatsızlık duymaktadırlar. Bu rahatsızlık da onlara karşı olumsuz duyguların oluşmasına sebep olmaktadır.

Mültecilerin eğitimi meselesiyle ilgili bir başka sonuçta bazı katılımcılar mültecilerin kendi dillerinde eğitim verilmesi gerektiğini vurgularken bazıları ise mültecilere Türkçe eğitim verilmesi gerektiğinin altını çizmektedirler. Bu durum Zayimoğlu-Öztürk (2018) tarafından yapılan çalışmanın sonucunda mülteci öğrencilerle ilgili yaşanan sorunların temelinde dil farklılığından kaynaklandığını; Erdem (2017), Başar, Akan ve Çiftçi (2018), Yurdakul ve Tok (2018), Tüzün (2017) tarafından yapılan çalışmalarda mülteci öğrencilere öğretim sürecinde temel sorunun dil sorunu olduğunu belirtmeleriyle; Solak ve Çelik (2018) tarafından yapılan çalışmada mülteci öğrenciler herhangi bir hazırlık süreci geçirmeden ve dil sorunları çözülmeden okula başladıklarında, hem sosyal hem de akademik açıdan dilsel sorunlar ve Levent ve Çayak (2017) tarafından okul yöneticileriyle gerçekleştirilen araştırmada, yöneticilerin mülteci öğrencilerin en fazla dil problemler yaşadıklarını söylemeleriyle; Güngör ve Şenel (2018) ve Tosun, Yorulmaz, Tekin ve Yıldız (2018) tarafından yapılan çalışmada mülteci öğrencilerin öğretmelerini, arkadaşlarını anlamadıkları, onlarla iletişim kuramadıkları, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemedikleri ve derslere katılamadıklarını belirtmeleriyle de desteklenebilir. Mülteci öğrenciler ile iletişim kurabilmek hem onlar hem de öğretmen ve arkadaşları açısından önemlidir. Öte yandan Sağlam ve İlksen-Kanbur, (2017) tarafından öğretmenlere yönelik olarak yapılan çalışmada sınıflarında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin bulunmayanlara göre mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının iletişim boyutu hariç farklılaşması da dolaylı olarak yukarıda belirtilenleri destekler mahiyettedir. Mültecilere ders anlatan öğretmenler anlatmayanlara göre olumlu tutuma sahiptirler. Ancak bu olumlu

farklılaşmada iletişim hariç tutulmaktadır. Yani öğretmenler mülteci öğrencileri ile iletişim kuramamaktadırlar.

Bütün bunların yanında, her ne kadar mülteci öğrencilerden rahatsızlık duyulan konular olsa da katılımcıların tamamına yakını mülteci öğrencilere kendi maddi durumları fark etmeksizin gerek maddi gerekse manevi yardımda bulunmanın önemini belirtmektedirler. Sonuç olarak mültecilerin her türlü ihtiyaçlarıyla birlikte, eğitim ihtiyacını da büyük oranda karşılayan Türkiye'nin sağladığı bu imkânların dünyada benzerini bulmak oldukça güçtür. Ancak özellikle kampların dışında yaşayan mülteci çocukların eğitimine ilişkin bazı sorunların olduğu ifade edilebilir (Akpınar, 2017). Örneğin Kardeş ve Akman (2018) ve İmamoğlu ve Çalışkan (2017) tarafından yapılan çalışmaların sonuçları bunlara ışık tutacak niteliktedir. Her iki araştırmacı da mülteci çocukların eğitiminde kendilerini yeterli hissetmediklerini ve herhangi bir destek almadıklarını, Kardeş ve Akman (2018) sınıf ortamında mülteci çocuklara yönelik düzenlemeye gitmedikleri ve mevcut müfredatın çocukların eğitimi için yeterli olmadığını ifade etmektedirler. Ayrıca öğretmenler mülteci çocukların uyum problemlerinin çözümü için Türkçe dil eğitimi ve okul öncesi eğitim almaları gerektiğini ifade etmişler ve çocukların yaşadıkları travmaların etkisinin azaltılması amacıyla sosyal destek hizmetlerinin artırılması ve etkin hale getirilmesi önermişlerdir. Bu önerinin önemi; mültecilerin eğitim gördüğü MEB okullarında mülteci öğrencilerin %19,5'inin, GEM'de okuyan öğrencilerin ise %34,1'inin depresif belirtilere sahip (Ataç, Akbay, Dobral, Demir, Ateş, Ahmedzai ve Hayran, 2018) olduğunun tespit edilmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu durumun tespiti ve tedavisi hem okulların hem de toplumun ruh ve beden sağlığı için son derece önemli olarak görülebilir.

Bütün bu sonuçlardan sonra mülteci öğrencilere yönelik olumsuz duyguların oluşmaması için mülteci öğrencilerin olduğu okullar başta olmak üzere tüm eğitim kurumlarında ve toplumda farkındalık eğitimlerinin verilmesi, ön yargı ve hoşgörüsüzlük gibi olumsuz duyguların oluşmasını engelleyebilecek değerler eğitimi faaliyetlerinin yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(3), 16-29.
- Ardıç-Çobaner, A. (2015). Çocuk hakları bağlamında Suriyeli mülteci çocukların haberlerde temsili. *Marmara İletişim Dergisi*, 24, 27-54.
- Ataç, Ö., Akbay, H., Dobral, A., Demir, S., Ateş, B. S., Ahmedzai, S. & Hayran, O. E. (2018). Mülteci ve yerleşik ergenlerde depresyona yatkınlık ve algılanan sosyal destek düzeyleri, *Anadolu Kliniği Tıp Bilimleri Dergisi*, 23(3), 129-136.
- Ateşok, Z. Ö. (2018). *Karşılaştırmalı perspektiften uluslararası mülteci rejimi bağlamında mülteci eğitimi ve Türkiye örneği*. Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Başar, M., Akan, D. & Çiftçi, M. (2018). Mülteci öğrencilerin bulunduğu sınıflarda öğrenme sürecinde karşılaşılan sorunlar. *Kastamonu Education Journal*, 26(5), 1571-1578.
- Bülbül, S. ve Köse, A. (2010). Türkiye'de bölgelerarası iç göç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), 75-94.
- Cengiz, D. (2015). Zorunlu Göçün Mekânsal Etkileri ve Yerel Halkın Algısı: Kilis Örneği. *Turkish Studies Educational Sciences*, 10(2), 101-122. Doi: <http://dx.doi.org/10.7827>
- Creswell, W. J. & Plano Clark, V.L. (2014). Karma yöntem araştırmaları: Tasarımı ve yürütülmesi. Y. Dede ve S.B. Demir, (Çev.) Ankara: Anı Yayıncılık.

- Çetin, A. & Uzman, N. (2012). Sığınmacılar çerçevesinde Suriye-Türkiye ilişkilerine bir bakış. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Uluslararası Avrasya Strateji Dergisi*, 1(1), 3-18.
- Çoşkun, İ. & Emin, M. N. (2016). Türkiye'deki Suriyelilerin eğitimde yol haritası. Fırsatlar ve zorluklar. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı: İstanbul. http://file.setav.org/Files/Pdf/20160906135243_turkiyedeki-suriyelilerin-egitiminde-yolharitasi-pdf.pdf adresinden 07.9.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Dağ, A. E. (2015). *Suriye: Küresel ve bölgesel kaostan beslenen iç savaş*. İHH İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi, İstanbul.
- Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *TSA*, 18(1), 175-204.
- Dryden-Peterson, S. (2011). *Refugee education: A global review*. UNHCR. <http://wcfia.harvard.edu/files/wcfia/files/4fe317589.pdf> adresinden 10.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Dryden-Peterson, S. (2015). Refugee education in countries of first asylum: Breaking open the black box of pre-resettlement experiences", *Theory and research in education*, 14(2), 131-148.
- Dryden-Peterson, S. (2016). "Refugee education: The cross roads of globalization", *Educational Researcher*, 45(9), 473-482.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'deki Suriyeli çocukların eğitimi: Temel eğitim politikaları*. SETA Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı: İstanbul http://file.setav.org/Files/Pdf/20160309195808_turkiyedeki-suriyeli-cocuklarin-egitimi-pdf.pdf adresinden 10.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Erdem, C. (2017). Sınıfında mülteci öğrenci bulunan sınıf öğretmenlerinin yaşadıkları öğretimsel sorunlar ve çözüme dair önerileri. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* 1(1), 26-42.
- Erdoğan, M. M. (2014). *Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal kabul ve uyum araştırması*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi.
- Erdoğan, M. M., & Ünver, C. (2015). *Türk iş dünyasının Türkiye'deki Suriyeliler konusundaki görüş, beklenti ve önerileri*. Ankara: Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK).
- GİGM. (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü). (2014). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. http://www.goc.gov.tr/files/files/YUKK_TU%CC%88RKC%CC%A7E_BASKI.pdf
- GİGM. (2015a). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme*. <http://www.goc.gov.tr/files/files/multec%C4%B1ler%C4%B1nhukuk%C4%B1statusune%C4%B1%C4%B1sk%C4%B1nsozlesme.pdf>
- GİGM. (2015b). *Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü*. [http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf)
- Glesne, C. (2012). Nitel araştırmaya giriş. A. Ersoy ve P. Yalçınoglu (Çev. Ed.). Ankara: Anı
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi. Kuramsal ve pratik bilgiler*. Ankara: Siyasal.
- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü [GİGM], (2019). http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden 14.01.2019 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Güngör, F. & Şenel, E. A. (2018). Yabancı uyruklu ilköğretim öğrencilerinin eğitim-öğretiminde yaşanan sorunlara ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(2), 124-173.

- İmamoğlu, H. V. & Çalışkan, E. (2017). Yabancı uyruklu öğrencilerin devlet okullarında ilkökul eğitime dair öğretmen görüşleri: Sinop ili örneği, *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 529-546.
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi (2015). Suriyeli mülteci çocukların Türkiye devlet okullarındaki durumu politika ve uygulama önerileri. <http://cocuk.bilgi.edu.tr/wp-content/uploads/2015/09/Suriyeli-Cocuklar-Egitim-Sistemi-Politika-Notu.pdf>. 10 Ekim 2018 tarihinde erişilmiştir
- Kağnıcı, D. Y. (2017). Suriyeli mülteci çocukların kültürel uyum sürecinde okul psikolojik danışmanlarına düşen rol ve sorumluluklar. *Elementary Education Online*, 16(4), 1768-1776.
- Kara, Ö. T, Yiğit, A., & Ağırman, F. (2016). Çukurova Üniversitesi Türkçe öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin Suriyeli mülteci kavramına ilişkin algılarının incelenmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 12(4), 945-961.
- Kardeş, S. & Akman, B. (2018). Suriyeli mültecilerin eğitime yönelik öğretmen görüşleri, *Elementary Education Online*, 17(3), 1224-1237.
- Kap, D. (2014). Suriyeli mülteciler: Türkiye'nin müstakbel vatandaşları, *Akademik Perspektif Dergisi*, Aralık, 30-35.
- Kirişçi, K. (2014). *Misafirliğin ötesine geçerken Türkiye'nin "Suriyeli mülteciler" sınavı*. Ankara: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu (USAK).
- Kılcan, B., Çepni, O. & Kılınç, A. Ç. (2017). Mülteci öğrencilere yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi. *Journal of Human Sciences*, 14(2), 1045-1057. DOI: 10.14687/jhs.v14i2.4324
- Kolukırcık, S. (2009). Mülteci ve sığınmacı olgusunun medyadaki görünümü: Medya politikası üzerine bir değerlendirme. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-20.
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına " Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme"*. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı.
- Leghtas, I., & Sullivan, D. (2017). "Tanrı'dan başka kimsemiz yok": Türkiye'deki Suriyeli olmayan mülteciler için kalıcı çözümlerin bulunmayışı (Saha Araştırması Raporu-2017-Şubat). 20 Ağustos 2017 tarihinde erişilmiştir <https://static1.squarespace.com/static/506c8ea1e4b01d9450dd53f5/t/58e2a51e2e69cfd46ad04167/1491248422089/2017.2.8+T%C3%BCrkiye.pdf>.
- Levent, F. & Çayak, S. (2017). Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerin eğitime yönelik okul yöneticilerinin görüşleri, *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(27), 21-46.
- Mercan-Uzun, E., & Bütün, E. (2016). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki Suriyeli sığınmacı çocukların karşılaştıkları sorunlar hakkında öğretmen görüşleri. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 72-83.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] (2014). Yabancılar Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri.Genelge/2014/21.http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html adresinden 13.9.2016 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Özekmekçi, M. İ. (2010). Tehdit sınırını geçemeyen göçmen. *Hayat Sağlık Dergisi*, 2, 44-48.
- Sağlam, H. İ. & İlksen-Kanbur, N. (2017). Sınıf öğretmenlerinin mülteci öğrencilere yönelik tutumlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 310-323.
- Solak, E. & Çelik, S. (2018). Türkiye'de eğitim gören mülteci öğrencilerin dilsel sorunlarının incelenmesi, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(57), 425-432.
- Şahin, M. (2012). Eğitimi ve okulu etkileyen bazı sosyal değişimlerin kavramsal çözümlemesi. *Millî Eğitim Dergisi*, 41(194), 132-147.

- Şeker, B. D., & Aslan, Z. (2015). Refugee children in the educational process: An social psychological assessment. *Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 86-105.
- Tolay, J., 2014 "The Legal Framework of Asylum Policy in Turkey: Towards More Protection?", Migration, Asylum and Refugees in Turkey: Studies in Control of Population at the Southeastern Borders of the EU, (Ed. N. Ö. Baklacioğlu, Y. Özer) New York, The Edwin Mellen Press, 77-125.
- Topkaya, Y., & Akdağ, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri (Kilis 7 Aralık Üniversitesi Örneği). *Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Tosun, A., Yorulmaz, A., Tekin, İ. & Yıldız, K. (2018). Mülteci öğrencilerin eğitim sorunları, eğitim ve din eğitiminden beklentileri: Eskişehir örneği, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran*, 19(1), 107-133.
- Tüzün, I. (2017). Türkiye’de mülteci çocukların eğitim hakkını ve karşılıklı uyumu destekleyen yaklaşımlar, politikalar, <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiyede-multeci-cocuklarin-egitim-hakini-destekleyen-yaklasimlar-politikalar-ve-uygulamalar-fnf-turkiye.pdf>, adresinden 23 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir.
- UNICEF, (2004). Dünya Çocuklarının Durumu: Çocukluk Tehdit Altında, New York, UNICEF.
- United Nations International Children's Emergency Fund [UNICEF] (2015). Türkiye’deki Suriyeli çocuklar bilgi notu. <http://unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/T%C3%BCrkiyedeki%20Suriyeli%20C3%87ocuklar%20Bilgi%20Notu%20Kasim%202015.pdf> adresinden 17.9.2018 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- UNHCR, (2017). Left Behind: Refugee Education in Crisis, Geneva, UNHCR.
- Ünal, S. (2014). Türkiye’nin beklenmedik konukları: “öteki” bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 6(3), 65-89.
- Yaşar, M. R. (2014). *Kilis’te sığınmacı algısı toplumsal otizm ve ötekileştirme sürecinin ilk görünüşleri*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi.
- Yaşar Can, M., Aktulun Uyanık, Ö., Karaca Hamiden, N. & Teke, H. (2018). Okul Öncesi Eğitimin 48-66 Aylar Arasındaki Suriyeli Çocukların Gelişimine Etkisi. *Turkish Studies Educational Sciences*, 13(27), 341-366. DOI: 10.7827/TurkishStudies.14599.
- Yıldırım, A & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Genişletilmiş 9. baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, A. (2015). Uluslararası göç ve Türkiye: Türkiye’deki çocuk göçmenler ve sığınmacı ailelere tanınan haklar ve daha iyi uygulamalar için öneriler. *Akademik Bakış Dergisi*, 49, 475-493.
- Yurdakul, A. & Tok, T. N. (2018). Öğretmen gözüyle mülteci/göçmen öğrenci, *Adnan Menderes Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 9(2), 46-58.
- Zayımoğlu-Öztürk, F. (2018). Mülteci öğrencilere sunulan eğitim-öğretim hizmetinin sosyal bilgiler öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi, *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 8(1): 52-79.